

Kwetsbaarheid in Leiden

De doelgroep van BuZz Leiden in kaart

28 juni 2023

Rob Manders
Blaauwberg

BLAAUWBERG
strategie ontwikkeling & kennis transfer

Voorwoord

Hiep, hiep....hoera! BuZz bestaat op 1 juli 2023 alweer drie jaar. Drie mooie jaren waarin we vele Leidse inwoners ruimte hebben gegeven in het ontwikkelen van hun basiskracht. Drie jaar waarin we steun hebben kunnen bieden aan mensen die structureel moeite hebben om mee te komen in onze veeleisende samenleving. En drie jaar waarin we talenten hebben gekoesterd en ontwikkeld. Omdat er zoveel is dat mensen wél kunnen als ze kunnen rekenen op vertrouwen, steun en kennis.

Voor ons werk is kennis een onmisbare factor. We hebben kennis nodig om ons werk goed te kunnen doen. Kennis over Leiden, over de wijken, over de leefwereld van de mensen voor wie we werken, over de effectiviteit van interventies (wat werkt en wat niet) en over de samenstelling van onze doelgroep. We hebben zelf veel kennis in huis en die delen we volop. En we hebben ook kennis van buiten nodig, om nieuwe inzichten op te doen die ons helpen om ons werk nog beter in te richten.

Met enige trots presenteren we vandaag ons nieuwste kennisproduct. Een uitgebreid en gedegen onderzoek over onze doelgroep. Naast deskresearch zijn sessies met deelnemers van BuZz, partners en BuZz medewerkers onderdeel van het onderzoek.

Een echte coproductie van BuZz met het Leidse kennisbedrijf Blaauwberg. Vele mensen die in de stad werken kennen Blaauwberg van hun Leergang Leidenkunde waarin ze kennis over de ontwikkeling van de stad Leiden delen. We hebben ze dit keer uitgedaagd om specifieke kennis over ons werkveld te verzamelen. Als verdieping op de eerdere onderzoeken in 2020 en 2021.

In het bijzonder hebben we ze de volgende vragen meegegeven:

- **Hoe groot is onze doelgroep?** Ofwel, hoeveel kwetsbare inwoners telt Leiden?
- **Waar wonen de meeste kwetsbare inwoners?** Hoe zit de dynamiek van deze wijken in elkaar?
- **Hoe zit het met de mobiliteit van de doelgroep?** Gaat het steeds over dezelfde mensen of is er sprake van een vlottende populatie?
- **Wat kan je zeggen over de samenstelling van onze doelgroep?** Wat is de onderverdeling in leeftijd? Welke nationaliteiten/migratieachtergronden zijn van belang? Is er iets te zeggen over man-vrouwratio?

Het antwoord op deze vragen – en een heleboel meer- treffen jullie aan in dit mooie, veelzijdige rapport. Het mooie is dat dit rapport veel meer is dan alleen het eindpunt van een bureaustudie. We gebruiken het als startpunt van gesprek met onze partners, binnen

ons eigen team en ook met de mensen voor wie we werken. En ook die gesprekken bieden ons weer veel inzicht en een verdiepende kijk op ons werk.

Punten die ik zelf haal uit het rapport en de gesprekken erover.

- Het werken aan basiskracht is feitelijk een vorm van armoedebestrijding. En armoede is veel meer dan alleen een laag inkomen hebben. Het gaat ook om een tekort aan kennis, hulpbronnen, netwerken, taligheid, financieel inzicht en zelfvertrouwen. Echte armoedebestrijding is niet een kwestie van inkomenspolitiek. Dat is belangrijk maar daarmee verzacht je de armoede alleen. Echte armoedebestrijding bevat een veel breder palet aan interventies: scholing, woningbeleid, (wijk)economie, cultuur, fysieke mobiliteit en ook het werken aan basiskracht. In de economie wordt gesproken over 'brede welvaart' vanuit het idee dat welvaart meer is dan de optelsom van inkomen en vermogen. Zo zouden we ook moeten spreken over 'brede armoede', om helder te maken dat een breed offensief nodig is om armoede te bestrijden. Als BuZz hebben we partners nodig om hiermee aan de slag te gaan.
- Het aantal 'kwetsbare inwoners' wordt in dit rapport becijferd op circa 15 tot 16 duizend stadsbewoners. Dat is ongeveer 12 tot 13% van de Leidse bevolking. Het aantal is in de afgelopen jaren gestaag gedaald. Ze wonen verspreid over de hele stad. Weliswaar zijn er enkele hotspots van armoede (Slaaghwijk, Haagweg-Zuid, delen van Noord) maar de spreiding is groot. En de diversiteit van de groep is enorm zoals de typologie aan het slot van dit rapport laat zien. Er is geen homogene groep die we kunnen bedienen met één standaard pakket. Het gaat telkens om het bieden van maatwerk voor kleinere groepen. Voor ons zijn dit belangrijke gegevens voor de planning van ons werk. We willen zoveel mogelijk mensen helpen binnen de beperkte middelen die we beschikbaar hebben. We moeten keuzes maken om onze energie en tijd zo efficiënt mogelijk kunnen inrichten. We blijven met elkaar in gesprek over hoe we ons aanbod daarvoor het beste kunnen inrichten.
- De status van Leiden als kennisstad brengt een bijzondere uitdaging voor ons werk mee. De hoogopgeleiden zijn veruit in de meerderheid. En het aantal kwetsbare inwoners is in Leiden relatief beperkt, zeker ten opzichte van erkende arme steden als Rotterdam, Schiedam, Almelo en Heerlen. De afstand tussen onze doelgroep en de rest van de stad wordt echter steeds groter. Je zou kunnen spreken van een ware kloof. Al is die term weinig behulpzaam aangezien het een onoverbrugbare afstand veronderstelt. Punt is dat Leiden een hoog competitieve stad is waarin je over een behoorlijke bagage aan kennis en vaardigheden moet beschikken om volwaardig mee te kunnen doen. En de leefwereld van onze mensen verschilt wezenlijk van de hoogopgeleide stadsbewoners.

Dat maakt ons werk niet makkelijker, én ik zie er ook een kans in. Als er zoveel talent in Leiden rondloopt, kunnen we dat talent ook inzetten voor onze doelgroep! In de vorm van buddyprojecten, coaching of simpelweg door ontmoetingen tussen die beide 'bubbles' mogelijk te maken?

- Aansluitend op het vorige punt zie ik in het rapport een bevestiging dat onze doelgroep te maken heeft met een stapeling aan problematiek. Het is zelden één factor die bepalend is voor de situatie waarin mensen zich bevinden. In veel gevallen worden er problemen ervaren op vele vlakken: schulden, taligheid, gezondheid, klein netwerk, eenzaamheid, kennistekort, laag zelfvertrouwen, afhankelijkheid van regelingen. Deze mensen zullen vrij permanent een beroep blijven doen op voorzieningen van ons, andere sociale partners en de overheid. En deze groep stadsbewoners zal altijd bij ons blijven, hoe goed we ons werk ook doen. De trend in andere kennissteden als Utrecht laat zien dat we het punt naderen waarop de armoede in Leiden niet meer zal dalen. De genoemde 12 tot 13% kan misschien nog 10 of 11 worden, maar zeker geen 7,6 of nog lager.
- Een bemoediging die daar tegenover staat is dat er geen sprake is van statische armoede. Leiden is een zeer beweeglijke stad met veel nieuwkomers. En die dynamiek is ook in onze doelgroep zichtbaar, er wordt veel verhuisd van en naar Leiden. De genoemde 12 tot 13% armen mag dan niet veel verder dalen... het gaat deels wel over steeds andere mensen. En de meeste verhuizingen in Nederland worden nog steeds door een positieve moraal ingegeven. Groei in inkomen, een nieuwe (of de eerste) baan, samenwonen, gezinsuitbreiding, een studie in een andere stad. Natuurlijk zijn er ook tegenvoorbeelden: echtscheidingen, verlies van inkomen, huisuitzettingen, uitbuitingsituaties bij arbeidsmigranten. De rode draad is dat fysieke mobiliteit vaak gelijk staat aan sociale mobiliteit.

Daarin zit ook een belangrijke opgave voor ons. We bieden onze mensen een veilige en laagdrempelige plek in de wijk én we moeten onze bewoners ook mobiel maken. Hen laten zien wat er zich buiten de wijk afspeelt, welke voorzieningen er in de binnenstad zijn, welke bedrijven er op het science park zitten en wat zich in de regio afspeelt. We willen als BuZz meer zijn dan een sociaal vangnet. We willen een trampoline zijn die bewoners in staat stelt om de wereld buiten hun gezichtsveld te verkennen, een vliegwiel. Daarbij moeten we blijven investeren in onze zichtbaarheid en wendbaarheid zodat ook nieuwe stadsbewoners ons weten te vinden. En blijvend investeren in het aangaan van nieuwe netwerken en opsporen van nieuwe talenten en samenwerkingspartners.

Kortom, we hebben al veel bereikt en er is nog genoeg werk aan de winkel. Met deze kennis kunnen we nog heel veel *BuZzen*. En weet je wat het mooie is aan kennis? Kennis vermeerdert als je het deelt....net als liefde.

Kirsten Zitman
28 juni 2023

|

Aanleiding en doel

BuZz is een jonge stichting die zich bezig houdt met het thema 'basiskracht' in Leiden. De activiteiten en programma's van BuZz stimuleren Leidse inwoners om te werken aan hun taalvaardigheid, financiële zelfredzaamheid en andere basisvaardigheden. De doelgroep van BuZz bestaat uit mensen die door allerlei omstandigheden moeite hebben om volwaardig mee te doen in de maatschappij. De redenen hiervoor kunnen heel divers zijn: schulden, analfabetisme, gebrekkige taalvaardigheid, beperkte digitale vaardigheden, moeite om met geld om te gaan of een klein sociaal netwerk hebben.

De inzet van BuZz is erop gericht om het zelf regisserende vermogen van bewoners te versterken. Daarmee is BuZz veel meer dan een sociaal vangnet, het is een trampoline die bewoners kennis en hulpmiddelen aanreikt om ervaren problemen zelf op te lossen. BuZz doet een appèl op inwoners om aan de slag te gaan, om te werken aan de eigen vaardigheden en competenties, om zo weer beter in onze complexe en competitieve samenleving mee te kunnen doen. Om die opleiding alsnog af te kunnen maken, werk te zoeken, beter mee te kunnen doen in de samenleving. De medewerkers van BuZz hebben een rol als coach en begeleider. Ze activeren, stimuleren, motiveren, delen kennis, bieden een luisterend oor en doen suggesties. Ze helpen bewoners om barrières die hen belemmeren om volwaardig mee te doen aan de maatschappij te slechten. Het zijn echter de bewoners zelf die de sleutel in handen hebben om hun ervaren problemen op te lossen of om er op een goede manier mee te kunnen leven.

Bij de start van BuZz in 2020 is de vraag gesteld hoe groot de doelgroep van BuZz is in Leiden. Aan de hand van cijfers heeft Blaauwberg een argumentatieve schatting gemaakt van het aantal 'kwetsbare inwoners'. We verstaan onder kwetsbaar de inwoners die langdurig of zelfs (semi-)permanent afhankelijk zijn van collectieve steun om een menswaardig bestaan te leiden. En 'menswaardig' wil zeggen een inkomensniveau om in basisbehoeften te voorzien en het vermogen om naar behoren in maatschappelijke activiteiten te kunnen participeren.

De schatting in 2020 was dat het in Leiden gaat om circa 15.000, circa 12% van de totale bevolking. Die schatting was gebaseerd op drie datasets:

- Het opleidingsniveau is één van de voornaamste voorspellers van 'kwetsbaarheid' van een bevolking. Dat zit hem met name in de groep zonder startkwalificatie (geen onderwijsdiploma van minimaal mbo2 niveau). In Leiden ging het in 2020 om een geschatte 15% van de bevolking.
- Het aantal personen dat gebruik maakt van een gemeentelijke sociale regeling was in 2020 bijna 15.000, ruim 11% van de bevolking.

- Het aantal huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum, wat vaak als de armoedegrens wordt gehanteerd, is in Leiden circa 15%.

De drie rekenmethodes kwamen allemaal uit op een omvang tussen de 15.000 en 18.000. Aangezien niet alle personen zonder startkwalificatie of met een laag inkomen per definitie kwetsbaar zijn is uitgegaan van 15.000. Er zit een grote samenhang tussen deze drie groepen. De doelgroep van BuZz heeft te maken met multiproblematiek en valt in alle drie de categorieën: ze zijn én laagopgeleid, maken gebruik van een regeling en hebben een laag inkomen. Er zit natuurlijk ook een sterk oorzakelijk verband tussen opleidingsniveau, inkomen en regelingengebruik. Het feit dat iemand gebruik maakt van de bijstand betekent per definitie dat er ook sprake is van een laag inkomen. En de overgrote meerderheid is ook laagopgeleid wat ten dele de lage kansen op de arbeidsmarkt verklaart.

In dit rapport maken we een nieuwe schatting aan de hand van actueel cijfermateriaal. We doen dat in het uitgebreide hoofdstuk 1. In het tweede hoofdstuk bieden we meer verdieping, met meer inzicht in de samenstelling van de groep.

- **Geografische spreiding:** Waar wonen de meeste kwetsbare bewoners? Hoe zit de dynamiek van deze wijken in elkaar?
- **Mobiliteit:** Hoe zit het met de mobiliteit van de doelgroep? Gaat het steeds over dezelfde mensen of is er sprake van een vlottende populatie?
- **Demografische samenstelling:** Wat is de onderverdeling in leeftijd? Welke nationaliteiten/migratieachtergronden zijn van belang? Is er iets te zeggen over man-vrouwratio?

Inhoud

- 1 Omvang doelgroep BuZz
 - 1.1. Opleidingsniveau
 - 1.2. Inkomen en schulden
 - 1.3. Sociale regelingen
 - 1.4. Daling maar ook 'verharding' van de problematiek
 - 1.5. Leiden vergeleken

- 2 Samenstelling van de kwetsbare bevolking
 - 2.1. Geografische verspreiding
 - 2.2. Verhuismobiliteit wijken en buurten
 - 2.3. Leeftijd
 - 2.4. Sekseratio
 - 2.5. Nationaliteit/herkomst
 - 2.6. Typologie van sociaal-economisch kwetsbare groepen

Bijlage Kwetsbare inwoners op buurtniveau

1 OMVANG DOELGROEP BUZZ

1.1 Opleidingsniveau

Nederland is een zogenaamde meritocratische samenleving. Het idee is dat niet je familienaam, etniciteit of huwelijkspartner doorslaggevend is voor je positie in de maatschappij. Maar je moet die positie kunnen verdienen op basis van je eigen verdiensten en capaciteiten (merites). Het spreekwoordelijke 'dubbeltje' dat met hard werken een 'kwartje' kan worden. Of in meer Amerikaanse termen, de krantenjongen die zich opwerkt tot miljonair.

Het gaat echter al lang niet meer over alleen 'hard werken'. Nederland is een kenniseconomie. We verdienen ons geld steeds meer met kennis, en steeds minder met productie of handel. En dat geldt zeker voor Leiden. De schatting is dat het Bio Science Park goed is voor bijna de helft van het totale verdienvermogen van de stad. En dat geld wordt verdiend met specialistisch onderzoek, laboratoriumproeven en topklinische zorg. Ook in de rest van de stad gaat het hard. De hoogopgeleide bevolking van Leiden stelt kritische eisen aan zijn omgeving. De kinderopvang moet van hoge kwaliteit zijn, evenals de scholen en docenten, het winkelaanbod, de horecabediening, de aannemers. Die competitieve druk duwt de vraag naar competenties en vaardigheden omhoog.

Het opleidingsniveau is de meest veelzeggende indicator van de duurzame loopbaankansen van een persoon. In Nederland maken we een onderscheid in drie groepen.

- Hoogopgeleiden: iedereen met een hbo- of universitair diploma. Een nationale doelstelling (gebaseerd op EU-afspraken) is dat op termijn 50% van de werkende bevolking geldt als hoogopgeleid. We zitten nu landelijk op ongeveer 40%.
- Middelbaar opgeleiden: iedereen met een diploma van mbo-niveau 2, 3 en 4, of alleen een havo- of vwo-diploma. Vakkrachten als metselaars, elektriciens, timmerlieden, schilders, slaggers, bakkers, kappers, verzorgers, hoveniers, peuterleidsters, doktersassistenten, beveiligers en chauffeurs beschikken in de regel over minimaal mbo 2 en vaker mbo 3 of 4.
- Laagopgeleiden: iedere volwassene zonder een startkwalificatie (mbo 2 of hoger). Daarmee zijn laagopgeleiden feitelijk te laag opgeleid om duurzaam aan de slag te gaan en een normaal (gezins-)inkomen te verkrijgen. Gemiddeld is slechts 40% van de laagopgeleiden actief op de arbeidsmarkt (bij hoog- en middelbaar opgeleiden is dat respectievelijk ruim 80 en 60%) en bovenmatig vaak in (kwetsbaar) flexwerk.

En het opleidingsniveau is meer dan alleen een voorspeller van de kansen op de arbeidsmarkt. Er is ook een samenhang tussen een hoog opleidingsniveau en inkomen (hoog: een hoog opleidingsniveau leidt meestal tot een hoger inkomen), de

levensverwachting (lang), het gebruik van uitkeringen (laag), het gebruik van zorgvoorzieningen (laag) en criminaliteit (laag). Bij laagopgeleiden liggen die verbanden er ook, maar dan dus andersom.

In de afgelopen decennia is het opleidingsniveau in Nederland pijlsnel omhoog gegaan. We hebben het niet altijd goed door maar het onderwijs levert formidabele prestaties af. Leiden had al een voorsprong en blijft door gestage groei boven het landelijk gemiddelde uitsteken. In tabel 1 geven we het aantal volwassen stadsbewoners weer uitgesplitst naar de drie onderwijsniveaus. Let wel: **het gaat telkens om het hoogst behaalde diploma**. Studenten in het hoger onderwijs gelden meestal als middelbaar opgeleid, ze zijn immers nog in opleiding en het hoogst behaalde diploma is een havo, vwo of mbo diploma.

Tabel 1 Ontwikkeling opleidingsniveau volwassen bevolking (15 – 75 jaar) in Leiden en landelijk gemiddelde (2003-2022, CBS)

		Hoogopgeleiden	Middelbaar opgeleiden	Laagopgeleiden
Leiden in aantallen	2003	33.000	34.000	26.000
	2013	41.340	33.560	22.180
	2021	48.540	33.050	19.340
Leiden in %	2003	36%	37%	28%
	2013	44%	34%	23%
	2021	48%	33%	19%
Nederland in %	2003	21%	40%	38%
	2013	28%	40%	30%
	2021	32%	42%	27%

De doelgroep van BuZz valt voor een belangrijk deel samen met de categorie laagopgeleiden. Het gemis aan vormende onderwijsjaren maakt deze groep kwetsbaar, op de arbeidsmarkt maar ook in het reguliere maatschappelijke verkeer.

We kijken nog in iets meer detail naar de ontwikkeling van het aantal personen zonder startkwalificatie over de jaren 2019 tot en met 2021. We vergelijken Leiden weer met het landelijk gemiddelde.

	2019	2020	2021
Aantal volwassen bewoners in Leiden zonder startkwalificatie	20.030	19.330	19.340
% in Leiden	19,8%	19,3%	19,2%
% in Nederland	28,4%	27,6%	26,8%

In 2022 gaat het om een geschatte 19.340 stadsbewoners. Dat is iets meer dan de 18.000 die we in het BuZz onderzoek van 2020 konden becijferen. Het kan te maken hebben met andere meetmethoden van CBS. Want het CBS noteert nog steeds een lichte daling van het aantal personen zonder startkwalificatie. De daling die zich in de afgelopen jaren had ingezet is wel flink afgeremd.

Twee kanttekeningen bij dit cijfer:

- veel mbo studenten gelden als laagopgeleid, ze beschikken immers nog niet over een mbo-diploma. Maar de perspectieven voor deze groep zijn over het algemeen vrij goed. Om een idee te krijgen: 58% van de in Leiden wonende mbo-studenten studeert op niveau 4, 20% op niveau 3, 18% op niveau 2 en slechts 3% op niveau 1.¹ Vrijwel alle mbo-studenten zijn dus bezig de startkwalificatie te halen. Een substantieel aandeel van hen stroomt weer door naar het hoger beroepsonderwijs.

De schatting is dat circa 2.000 Leidse mbo-studenten in de categorie laagopgeleid' valt.² Gezien het perspectief van deze jonge stadsbewoners rekenen we hen niet tot de primaire doelgroep van BuZz.

Stijging aantal voortijdige schoolverlaters

Met succesvol beleid heeft Nederland de schooluitval onder jongeren flink weten te beperken. Circa 6,5% van de jonge niet-onderwijsvolgende mannen beschikt niet over een startkwalificatie. Onder jonge vrouwen is dat zelfs minder dan 4%.

Een recent nieuwbericht maakte melding van een landelijke trendbreuk. Na jarenlange daling is het aantal schooluitvallers zonder startkwalificatie gestegen. Leidse cijfers zijn niet bekend. Gewezen wordt op het effect van corona, het vele online studeren heeft veel studenten gedemotiveerd. Ook worden jongeren door een handvol malafide bedrijven verleid om de studie te staken om voltijds te werken. Deze bedrijven bewijzen de jongeren geen dienst. Op korte termijn is er even geld maar even goed worden de jongeren weer aan de kant geschoven bij economische tegenslag. Zoals minister Robert Dijkgraaf het verwoordt: "Uiteindelijk geeft een opleiding of startkwalificatie houvast in het leven: een toekomst met meer mogelijkheden."

¹ CBS Statline, over schooljaar 2021-2022

² Leiden telt ruim 2.300 mbo studenten, daarvan studeren er ruim 2.200 op minimaal niveau 2. Uit landelijke data blijkt dat het overgrote deel (tot 90%) uit het vmbo komt.

- veel laagopgeleiden zitten in een kwetsbare positie of lopen risico daarop, maar er zijn altijd uitzonderingen te maken. We hebben in rapportage van 2020 nog gesproken over de oudere laagopgeleiden die nooit de kans hebben gekregen door te leren maar zich in de praktijk als middelbaar of zelfs hoger opgeleiden gedragen. Dat zijn er wel steeds minder aan het worden: zeker vanaf de jaren '70 zijn de onderwijsposities wijd opengegaan voor iedereen. Er zijn de autodidacten en de 'selfmade men and women' die vaak vanuit ondernemerschap een goede maatschappelijke positie en bijbehorend verdienvermogen hebben opgebouwd. En dan hebben we nog een aantal bijzonder getalenteerde migranten en vluchtelingen wiens in het buitenland behaalde diploma niet matcht met de Nederlandse standaard maar die als 'goudhaantje' komen bovendrijven door aanwezige talent en competenties.

We schatten deze verzamelgroep van 'niet-kwetsbare laagopgeleiden' conservatief in op circa 1.000 stadsbewoners.

We komen daarmee op circa 16.000 stadsbewoners met een kwetsbaar profiel gegeven het gemis van een startkwalificatie. Dat is iets meer dan de 15.000 die we in 2020 becijferden.

1.2 Inkomen en schulden

Internationaal wordt armoede met een enkel cijfer gedefinieerd. Wie minder dan twee dollar per dag te besteden heeft, geldt als diep arm. Het goede nieuws is dat het aantal aardbewoners dat in absolute armoede leeft, tussen 2000 en 2020 gehalveerd is. Die miljoenen mensen gelden nu als 'lager middeninkomen'. Dat is steeds geen vetpot, maar maakt de toegang tot schoon water, zorg en onderwijs al wel veel gemakkelijker.

In Nederland gaan we voor het bepalen van armoede ook van het inkomen uit. Er zijn wel verschillende bedragen in omloop. De planbureaus CPB en SCP gaan uit van 1551 euro per maand voor een alleenstaande (2023). De Rijksoverheid komt uit op 1380 euro per maand. De Rijksoverheid gebruikt ook niet het begrip 'armoedegrens' voor dit bedrag, maar het begrip 'sociaal minimum'. En het beleid is dat mensen met een inkomen (uit arbeid of uitkering) dat onder dit sociaal minimum uitkomen, met toeslagen alsnog op dit bedrag terecht komen.

Het blijft niet bij discussie over de hoogte. We noemen een paar groepen die duidelijk maken hoe ingewikkeld de begripsvorming rondom armoede is:

- Het inkomen van studenten haalt vrijwel nooit hetzij de officiële armoedegrens, hetzij het sociaal minimum. Maar studenten worden automatisch als 'niet arm' beschouwd. Hun perspectief is totaal anders

- Er is steeds meer aandacht voor de 'werkende armen', mensen die net boven alle statistische grenzen uitkomen, maar nog steeds laagbetaald werk doen en niet kunnen investeren in hun mobiliteit of hun kinderen
- Dan zijn er de werkenden die zwaar en onregelmatig werk doen op oproep- en flexbasis en daarmee een behoorlijk inkomen verwerven – veel arbeidsmigranten verkeren in deze situatie – maar niet in omstandigheden zijn om dat inkomen te vertalen naar een stabiel privéleven.
- Armoede gaat niet alleen om inkomen maar ook om vermogen. Landelijk blijkt ruim 2/3 van alle huishoudens met een laag inkomen ook geen of een beperkt vermogen te hebben. 17% heeft zelfs een negatief vermogen (schuld) van meer dan € 2.500,-. Daar staat een kleinere groep van 20% tegenover die wel een laag inkomen maar ook een hoog vermogen hebben. Dat vermogen kan lang niet altijd zomaar worden aangesproken, vaak gaat het om de overwaarde op de koopwoning.
- Veel gemeenten hanteren een hoger armoedecriterium dan het landelijk cijfer. Het criterium schommelt meestal tussen de 110% en 130% van het wettelijk sociaal minimum (WSM). In Leiden wordt 120% gehanteerd. Huishoudens tot die inkomensgrens kunnen een beroep doen op aanvullende regelingen zoals bijzondere bijstand, energietoeslag of het jeugdsportfonds. Ook over die grens is weer discussie. Er zijn pleidooien om het criterium te verhogen naar 150%. In Amsterdam is die grens voor gezinnen met jonge kinderen al tijdelijk opgetrokken naar 150%.

Met die kanttekeningen in het achterhoofd kijken we naar de lage inkomensgroepen in Leiden. We kijken naar alle volwassen bewoners met een langdurig laag inkomen, pure studenthuishoudens worden buiten deze berekening gehouden. Maar bij een koppel met één werkende en één student wordt die laatste wel weer meegerekend.

	2014	2020	2021
Aantal Leidse bewoners met ten minste 1 jaar een huishoudinkomen tot max. 120% WSM	13.100	12.000	11.900
Aantal Leidse bewoners met ten minste 4 jaar een huishoudinkomen tot max. 120% WSM	6.600	6.900	6.800
Aantal Leidse bewoners met ten minste 1 jaar een huishoudinkomen tot max. 150% WSM	20.100	18.600	18.300
Aantal Leidse bewoners met ten minste 4 jaar een huishoudinkomen tot max. 150% WSM	11.900	11.500	11.300

Het maakt nogal uit wat voor criterium je hanteert. Het aantal stadsbewoners dat behoort tot een huishouden met een laag inkomen zit ergens tussen de 12 en 18 duizend in. Als we daar precies tussen in gaan zitten komen we weer op 15.000 stadsbewoners uit. Circa 60% van die groep heeft langdurig (minimaal 4 jaar) een laag inkomen.

We kijken ter aanvulling ook naar de vermogenspositie van de Leidse inwoners. In de tabel geven we de ontwikkeling aan van het vermogen van Leidse huishoudens tussen 2006 en 2021. We geven de mediaan weer, het middelste getal als we de vermogens rangschikken van laag naar hoog.³ Daarbij maken we onderscheid naar de bron van inkomen: loondienst, ondernemerschap, pensioen, uitkeringen en studiefinanciering. Het gaat telkens om de voornaamste bron van inkomen: een student met een stevige bijbaan wordt gerekend onder de categorie 'loondienst' in plaats van studiefinanciering.

Voornaamste inkomensbron huishoudens	Aantal	Mediaan vermogen			
		2006	2014	2020	2021
Loondienst	41.000	€ 14.900	€ 3.700	€ 17.300	€ 20.900
Zelfstandig ondernemerschap	4.900	€ 104.400	€ 47.600	€ 114.600	€ 142.600
Pensioen	13.400	€ 22.900	€ 63.200	€ 185.400	€ 222.800
Arbeidsongeschiktheidsuitkering	1.600	€ 3.800	€ 1.600	€ 3.200	€ 3.900
Werkloosheidsuitkering	300	€ 2.800	€ 1.800	€ 9.900	€ 7.400
Bijstand of andere sociale uitkering	3.500	€ 0	€ 100	€ 700	€ 800
Studiefinanciering	1.500	€ 1.600	€ 600	- € 6.100	- € 4.500

We zien dat de vermogens van Leidse huishoudens vanaf 2014 over de hele linie zijn toegenomen met uitzondering van de studenten. De stijging van de huizenprijzen heeft daar zeker mee te maken. De geschatte overwaarde van een eigen koopwoning (verkoopprijs minus hypotheek) wordt gezien als vermogen. Dat verklaart ook de flinke stijging van het vermogen onder 67+ bewoners, daar zitten veel woningbezitters tussen. De vermogens van Leidse inwoners in loondienst stijgen ook maar blijven in absolute zin daarbij achter. Het toenemende aantal studenten met een grote bijbaan is daarbij van

³ De mediaan is een meer betekenisvol getal dan het gemiddelde. Een handvol groot vermogenden kan het gemiddelde namelijk enorm laten stijgen, terwijl dat niet zoveel zegt over de positie van de meeste huishoudens.

invloed. Het aantal studenten die hun voornaamste inkomen uit studiefinanciering halen is in 2021 nog maar een derde van wat het in 2014 was (4.600 huishoudens).

De huishoudens met bijstand hebben een zeer beperkt vermogen, en in mindere mate is dat ook het geval bij de arbeidsongeschiktheidsuitkering. De ww is een ander verhaal, met de grote vraag naar arbeid is de groep klein geworden en is het gebruik ervan vaak zeer tijdelijk. Tijdelijk werkloos zijn is in deze arbeidsmarkt nauwelijks nog een aanleiding tot een structurele inkomensval.

We zoomen nog wat verder in op de meest kwetsbare groep: huishoudens met problematische schulden. Het gaat om alle huishoudens waarbij één of meerdere van de volgende criteria van toepassing zijn:

- Schulden of betalingsachterstand bij de Belastingdienst
- Een betalingsachterstand of schuldregeling geregistreerd bij het BKR
- Registratie in het centraal curatele en bewindregister (ccbr)
- Een betalingsachterstand bij DUO (studielening)
- Een betalingsachterstand voor de zorgpremie
- Een registratie voor de WSNP (wettelijke schuldsanering)

We geven het aantal Leidse huishoudens met problematische schulden weer over de periode tussen 2015 en 2021. We vergelijken de Leidse cijfers met die van Alphen a/d Rijn, Den Haag en Utrecht.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Aantal in Leiden	4.780	4.810	4.350	4.430	4.240	4.280	4.020
% in Leiden	7,2%	7,2%	6,4%	6,5%	6,6%	6,2%	5,9%
% in G50	12,0%	12,0%	10,7%	11,4%	11,3%	10,9%	10,2%
% in Nederland	8,6%	8,6%	7,8%	8,3%	8,1%	7,9%	7,4%

Het aantal problematische schuldhouders is in Leiden relatief laag, en het neemt gestaag af. Een eerste indicatie is dat van begin 2021 tot oktober '21 het aantal schuldenaren weer iets toeneemt. De belangrijkste verklaring is dat de toename van het aantal schulden bij de Belastingdienst onder met name zelfstandigen. We meten in dit geval alleen de huishoudens met een problematische schuld, maar in veel – zo niet de meeste - gevallen zullen alle personen in het huishouden hier in het dagelijks leven last van hebben. Als we uitgaan van de gemiddelde huishoudengrootte in Leiden van 1,8 komen we op een geschatte 7.200 personen die te maken hebben met een problematische schuld.

Kortom, we komen tot een geschatte 15.000 personen die kwetsbaar zijn door een laag inkomen. De groep met problematische schulden is ongeveer half zo groot.

1.3 Sociale regelingen

Dan kijken we naar het gebruik van sociale regelingen onder de Leidse inwoners. We concentreren ons op de drie grote gemeentelijke regelingen:

- de Participatiewet, met name bijstandsgerechtigden en personen met een (arbeids-) beperking
- alle regelingen onder de Jeugdwet (jeugdzorg bij opvoedproblemen, zorg bij verstandelijke beperking, hulp bij ontwikkelingsachterstand)
- de WMO, zorg en hulpmiddelen om mensen zelfstandig en zelfredzaam thuis te laten wonen

We geven het aantal personen met gebruik van één of meer van deze regelingen over de periode tussen 2016 en 2021.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
P-Wet	4.650	4.520	4.260	3.875	6.610	3.920
Jeugdwet	2.690	2.660	2.630	2.615	2.565	2.590
WMO	5.725	5.855	6.250	6.545	6.500	6.545
P-Wet & WMO	870	1.030	1.185	1.250	1.355	1.340
Andere combinaties	120	125	105	110	110	115
Totaal	14.055	14.190	14.430	14.390	17.145	14.515

We zien een gelijkmatig verloop van het regelingengebruik met uitzondering van coronajaar 2020. In dat jaar neemt in heel Nederland het aantal bijstandsontvangers toe, evenals het aantal ondersteuningstrajecten vanuit de Participatiewet (loonkostensubsidie, jobcoaching, beschermt werk). Na enkele maanden treedt het herstel in waardoor de cijfers in 2021 weer bijna op het oude niveau zitten.

Ook via deze methode komen we dicht bij een geschatte 15.000 bewoners met een kwetsbaar profiel.

Tot slot geven we nog aandacht aan een specifieke groep die in de BuZz populatie veel terugkomt, personen die gebruik maken van psychosociale zorg (ggz hulp). We zien dat in Leiden deze groep relatief groot is.

	Aantal cliënten met ernstige psychiatrische aandoeningen per 1.000 inwoners (18 – 64 jaar) 2021	Totaal aantal gebruikers ggz 18-64 jaar per 10.000 verzekerden, 2016	Totaal aantal gebruikers ggz 18-64 jaar per 10.000 verzekerden, 2020
Leiden	240	817	871
Alphen a/d Rijn	153	551	591
Gouda	181	639	663
Groningen	222	839	892
Nijmegen	196	811	874
Utrecht	212	785	825
Amsterdam	222	799	804

Een volledig sluitende verklaring voor de hoge aantallen in Leiden zijn er niet. Het kan iets te maken hebben met de aanwezigheid van grote instellingen met ggz of andere complexe zorg (Rivierduinen, de Haardstee). Opvallend is wel dat we hetzelfde effect zien optreden in andere hoogopgeleide kennissteden (Groningen, Nijmegen, Utrecht, Amsterdam). Hoe kan het dat juist in deze welvarende kennissteden zo'n specifiek probleem boven komt drijven?

1.4 Daling maar ook 'verharding' van de problematiek

We komen via de drie benaderingen op een geschatte 15 à 16.000 kwetsbare stadsbewoners. Circa 12 tot 13% van de gehele bevolking. Nogmaals, het gaat in de regel om personen die te maken hebben met multiproblematiek en dus binnen alle drie de categorieën vallen (laagopgeleid, laag inkomen en hoog regelingengebruik).

De ontwikkeling van de drie groepen is als volgt:

- Het aantal personen zonder startkwalificatie in Leiden is al relatief laag en daalt ieder jaar weer met een aantal honderd personen
- Het aantal huishoudens met een laag inkomen (tot 120% en 150% WSM) daalt ook licht conform de landelijke trend, ook het aantal huishoudens met problematische schulden neemt af
- Het regelingengebruik is in 2020 flink toegenomen onder druk van de pandemie, maar die toename is in 2021 weer bijna helemaal ingelopen.

Vanuit de data moeten we dus voorlopig concluderen dat de groep niet of nauwelijks in omvang toeneemt of zelfs licht daalt. Zeker als we de cijfers van 2021 vergelijken met die van 2013-2014. Dat voelt wat contra-intuïtief met alle aandacht in het publieke debat voor sociale tegenstellingen en de vele verschijningsvormen van armoede (energiearmoede, menstruatiermoede). Toch wijkt Leiden hierin niet af van het landelijke beeld.

Die feitelijke vaststelling roept twee vragen op.

1. Kan het zijn dat we met alle – terechte – aandacht voor armoede en tegenstellingen het zicht verliezen op de grote successen die geboekt zijn in termen van scholing, participatie en armoedebestrijding?
2. Kan het daarnaast ook zijn dat de groep kwetsbaren in omvang weliswaar afneemt maar dat de afstand tot de rest van de maatschappij steeds groter wordt? Oftewel, neemt de multiproblematiek binnen de groep verder toe?

En misschien is het antwoord op beide vragen wel bevestigend. Het cijferbeeld laat evident zien dat er successen worden geboekt in Leiden (en de rest van het land). Maar de tegenstelling tussen 'kwetsbaar' en de rest van de stad wordt steeds groter. Onderstaande tabel laat dat goed zien aan de hand van een uitgebreidere categorisering van minima-inkomens. Het aantal huishoudens met zeer laag inkomen (tot 101% WSM) stijgt, boven die grens nemen de aantallen juist af vanaf 2017-2018. En ter contrast in de laatste rij het gemiddeld gestandaardiseerd inkomen in Leiden dat ook fors toeneemt.⁴

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
% huishoudens met inkomen tot 101% WSM	3,4%	3,6%	3,7%	3,7%	3,8%	3,8%
% huishoudens met inkomen tot 105% WSM	5,1%	5,2%	5,3%	5,3%	5,3%	5,2%
% huishoudens met inkomen tot 110% WSM	6,9%	7,0%	7,1%	7,1%	7,2%	7,0%
% huishoudens met inkomen tot 120% WSM	9,5%	9,5%	9,5%	9,6%	9,5%	9,3%
% huishoudens met inkomen tot 130% WSM	11,8%	11,7%	11,7%	11,7%	11,7%	11,4%
% huishoudens met inkomen tot 140% WSM	13,8%	13,7%	13,6%	13,5%	13,5%	13,2%

⁴ Gestandaardiseerd betekent rekenkundig teruggebracht tot inkomen van éénpersoonshuishouden (om verschillen tussen gemeenten en de rest van het land te vergelijken), exclusief studenten

% huishoudens met inkomen tot 150% WSM	15,9%	15,5%	15,4%	15,3%	15,3%	14,9%
Gemiddeld gestandaardiseerd inkomen per huishouden	€ 29.200	€ 29.900	€ 30.300	€ 32.000	€ 33.200	€ 34.400

1.5 Leiden vergeleken

We verbreden de context nog eens door Leiden te vergelijken met andere steden. Want 15.000 à 16.000 kwetsbare inwoners, is dat nu veel of weinig?

We vergelijken de Leidse scores van 2013/2016 en 2021 met die van de grootste vijftig gemeenten. In de twee rechterkolommen geven we de relatieve positie weer van Leiden op de rangschikking van de G50. Hoe lager het getal, des te gunstiger.

	Leiden 2013-16, absoluut	Leiden 2021, absoluut	Leiden 2013-16, positie in G50	Leiden 2021, positie in G50
Bewoners zonder startkwalificatie	22.180 (23%)	19.340 (19%)	4 ^e	4 ^e
Personen met inkomen tot 120% WSM	13.100 (11%)	12.000 (10%)	27 ^e	31 ^e
Bewoners met gebruik P-wet, Jeugdwet en/of WMO	14.055 (12%)	14.515 (12%)	12 ^e	8 ^e

In termen van opleiding en regelinggebruik kent Leiden vrij gunstige scores. Op het gebied van inkomens neemt Leiden een middenpositie in. Daar moet bij worden aangemerkt dat de status van Leiden als jonge studentenstad hier wel parten speelt. Weliswaar worden de studenten officieel niet meegerekend, maar dan gaat het alleen over de huishoudens die volledig uit studenten bestaat. Maar er zijn veel tussengevallen denkbaar: jongeren die tussen studies inzitten, studenten die samenwonen met een huisgenoot met geen of een laag inkomen, recent gediplomeerden zonder baan, jongeren die net gestopt zijn met een studie.

Ter verdere vergelijking, we hebben deze rekensom eerder gemaakt in andere steden: Tilburg (16%), Den Haag (18%), Schiedam (19%) en Rotterdam (20%). En de verschillen met steden als Almelo, Heerlen, Den Helder en Kerkrade zullen nog groter zijn.

De omvang van de kwetsbare populatie in Leiden is dus relatief beperkt. De afstand tot de rest van de stad is echter groot, en die afstand wordt alleen maar groter. We zagen al het grote verschil in opleidingsniveau voorbij komen. De opstapeling in Leiden van kennis, talent, kapitaal en hoogwaardige bedrijvigheid werkt flink in de rest van de stad. Het leidt

tot een zeer competitief klimaat waar hoge eisen worden gesteld aan al het soort werk. Of het nu gaat om de zorg, onderwijs, de kinderopvang, de aannemer, de winkels of de horeca. En dat is goed zichtbaar in de arbeidsparticipatie van personen zonder startkwalificatie. Die is in Leiden uitgesproken laag, overigens net als in collega kennissteden Amsterdam, Delft en Utrecht. Je kan wat dat betreft beter laagopgeleid zijn in Alphen, Katwijk, Leiderdorp, of zelfs Enschede of Tilburg dan in Leiden.

Hieronder een iets langere tabel waarin we de scores geven van een kleine serie gemeenten op de arbeidsparticipatie van laagopgeleiden. In vele gemeenten komen personen zonder startkwalificatie beter mee, zelfs in delen van het land waar de perspectieven het meest bleek zijn (Terneuzen, Pekela, Stadskanaal, Emmen, Den Helder). In de rechterkolom de totale arbeidsparticipatie in de betreffende gemeenten. Het verschil tussen de 2^e en 3^e kolom is met name in de kennissteden groot.

	Arbeidsparticipatie personen zonder startkwalificatie	Totale arbeidsparticipatie
Dalfsen (1)	68.1%	76.1%
Staphorst (2)	67.4%	78.0%
Hardenberg (11)	64.9%	75.4%
Katwijk (21)	63.0%	75.6%
Alphen a/d Rijn (23)	62.9%	75.5%
Teylingen (26)	62.4%	76.0%
Haarlemmermeer (31)	61.9%	74.9%
Houten (63)	60.5%	75.2%
Leiderdorp (104)	58.9%	73.1%
Stadskanaal (136)	58.1%	68.5%
Tilburg (167)	56.9%	72.4%
Enschede (176)	56.6%	69.4%
Zoetermeer (188)	56.4%	70.4%
Terneuzen (190)	56.3%	68.2%
Venlo (227)	55.2%	69.5%
Schiedam (237)	54.8%	70.4%
Emmen (270)	53.3%	67.5%
Den Helder (281)	52.9%	69.3%
Leiden (297)	51.7%	72.9%
Amsterdam (308)	51.1%	72.8%
Utrecht (313)	50.7%	77.2%
Nijmegen (325)	48.9%	71.8%
Rotterdam (338)	46.8%	68.2%
Heerlen (344)	43.7%	63.8%
Sittard-Geleen (345)	40.7%	65.6%

2 SAMENSTELLING VAN DE KWETSBARE BEVOLKING

We gaan iets verder inzoomen om een completer beeld te krijgen van de 15 à 16 duizend kwetsbare stadsbewoners. We beginnen met een overzicht van de geografische verspreiding en de 'dynamiek' binnen de groep. Het is namelijk verre van een statische groep personen, er wordt flink verhuisd en gereisd. Het karakter van Leiden als passantenstad komt duidelijk tot uitdrukking.

En vervolgens kijken we nog kort naar de leeftjidsverdeling, man-vrouw verhoudingen en de verschillende nationaliteiten/ landen van herkomst.

2.1 Geografische verspreiding

We starten met een helicopterview over de wijken. We nemen dezelfde drie benadermethodes als in hoofdstuk 1 (opleiding, inkomen, regelingen gebruik). We hebben te maken met een beperktere dataset op wijkniveau, vandaar enkele kleine verschillen ten opzichte van de cijfers in hoofdstuk 1 (zie de voetnoten voor toelichting). De cijfers van het opleidingsniveau en inkomen zijn van 2021, het voorzieningengebruik van 2020.

	% bewoners zonder startkwalificatie	% huishoudens met inkomen tot 120% WSM ⁵	% bewoners met voorziening in sociaal domein ⁶
Binnenstad-Zuid	10%	12,8%	6,4%
Binnenstad-Noord	15%	14,9%	9,9%
Stationsdistrict	8%	7,5%	5,1%
Leiden Noord	25%	19,0%	14,6%
Roodenburgerdistrict	15%	10,5%	9,5%
Leiden Zuidwest	22%	17,0%	15,1%
Morsdistrict	25%	17,3%	14,7%
Boerhaavedistrict	8%	8,3%	5,3%

⁵ In dit geval kijken we alleen naar de huishoudens niet naar personen. Bovendien wordt het criterium van tenminste 1 jaar een laag inkomen losgelaten (de groep wordt daarmee groter).

⁶ Meest actuele cijfers zijn van tweede half jaar 2020, het coronajaar met een relatief hoger gebruik van regelingen.

Merenwijk	21%	12,5%	12,0%
Stevenshof	29%	10,5%	10,4%
Leiden	19%	14,0%	13,4%
Nederland	27%	12,7%	15,3%

We zien dat alle Leidse wijken op het gebied van regelingengebruik het beter doen dan het landelijk gemiddelde. En ook qua opleidingsniveau zijn de scores gunstig, alleen de Stevenshof scoort onder het nationaal gemiddelde.

De cijfers leveren een herkenbaar beeld op voor de meeste stadskenners. De binnenstad, boerhaave en het grote roodenburgerdistrict (met o.a. de professorenwijk en roomburg) zijn de meest veerkrachtige delen van de stad. De kwetsbaarheid zit in Noord, Zuidwest, de Mors en deels in de Merenwijk en Stevenshof.

Maar dit beeld is nog te grofmazig, we moeten verder inzoomen. Dit keer geven we de cijfers op buurtniveau. We concentreren ons op de 15 buurten met de meeste kwetsbare inwoners. Voor het regelingengebruik gaan we uit van de bijstandsgerechtigden, nogmaals: hoe verder we inzoomen, des te minder data. In de bijlage is een volledig overzicht te vinden van de scores van alle buurten. De opleidings- en inkomenscijfers zijn weer van 2021, de bijstandscijfers van 2022.

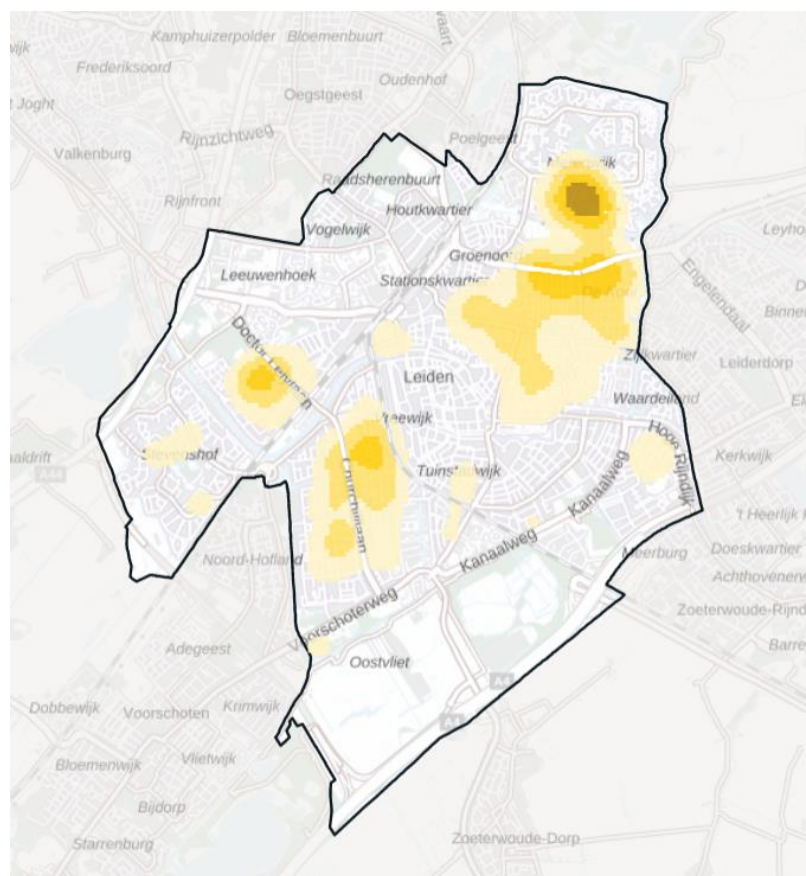
	Wijk ⁷	% bewoners zonder startkwalificatie	% huishoudens met inkomen tot 120% WSM	% bijstandsgerechtigden
Slaaghwijk	ME	39%	27,1%	11,8%
De Kooi	N	34%	21,7%	7,3%
Kloosterhof	STE	31%	8,9%	1,6%
Fortuinwijk-Noord	ZW	31%	20,8%	6,1%
Hoge Mors	MO	30%	20,5%	6,6%
Schenkwijk	STE	30%	6,7%	2,3%
Pancras-Oost	B-N	29%	16,2%	2,6%
Dobbewijk-Noord	STE	29%	19,9%	4,4%
Noorderkwartier	N	27%	22,7%	7,3%

⁷ B-Z = binnenstad-zuid, B-N = binnenstad-noord, STA = stationsdistrict, N = noord, RO = roodenburgerdistrict, ZW = zuidwest, MO = morsdistrict, BO = boerhaave, ME = merenwijk, STE = stevenshof

Boshuizen	ZW	26%	17,6%	5,1%
Haagweg-Zuid	ZW	24%	22,9%	8,9%
Gasthuiswijk	ZW	22%	18,4%	5,2%
Meerburg	RO	22%	19,0%	6,9%
Merenwijk-centrum	ME	21%	24,6%	7,0%
Havenwijk-zuid	B-N	17%	21,0%	5,1%
Leiden gemiddeld		19%	14,0%	3,6%

En op 'Leiden in Kaart' zijn nog een aantal gedetailleerdere kaarten te vinden waar de statistische buurtindeling wordt losgelaten. Zie hiernaast de verspreiding van het aantal bijstandsontvangers in Leiden (in dit geval meest recente jaar 2019).

Er zit een duidelijke concentratie in Slaagwhijk en Leiden Noord, en in mindere mate in Zuidwest en de Mors. Verder zijn er nog verspreide 'plukjes' over de stad.

2.2 Verhuismobiliteit wijken en buurten

Het aantal verhuisbewegingen is een belangrijk begrip om greep te krijgen op het karakter van een wijk, stadsdeel of gemeente. Is er sprake van een vlottende bevolking met steeds weer nieuwe inwoners? Of blijven de bewoners veelal voor een langere periode op dezelfde plek wonen?

Veel verhuisbewegingen – een vlottende bevolking – maakt sociale cohesie lastiger: er zijn minder langer bestaande sociale verbanden. Maar er is een positieve keerzijde. Sociale mobiliteit – het proces van stijging op de maatschappelijke ladder – gaat bijna altijd gepaard met fysieke mobiliteit: met het vergroten van de actieradius van het dagelijks leven (overbruggen woon-werk afstand) en met verhuizen. De meerderheid van de verhuizingen wordt ingegeven door de ambitie tot woning- en positieverbetering (de uitzonderingen zijn verhuizingen vanwege de leeftijd - 'kleiner gaan wonen' -, scheidingen of vanwege financiële problemen).

Wijken en buurten met een hoge omloopsnelheid kunnen wel getypeerd worden als 'roltrapwijken'. Je kan laag instromen, jezelf ontwikkelen (in carrière, opleiding, inkomen, ervaring, competenties, gezinsplanning) om na een aantal jaar weer uit te stromen.

Om daar greep op te krijgen kijken we om te beginnen naar het aantal verhuisbewegingen, eerst op wijkniveau. We geven het aantal in- en uitstromers weer, en daarnaast de 'rekenkundige vervangingsnelheid'. We nemen voor dat laatste getal het aantal inkomende verhuizers naar een wijk en plaatsen dat in verhouding tot de totale wijkpopulatie. Hoe lang duurt het voordat een wijk rekenkundig' compleet van samenstelling is veranderd? Binnenstedelijke verhuizingen (tussen en binnen wijken) tellen we in dit geval niet mee. Natuurlijk is dit een fictief getal, er zijn immers bewoners die hun leven lang in dezelfde wijk blijven wonen. Toch geeft het een aardige indicatie van de 'mobiliteit' van een wijk.

	Aantal nieuwkomers 2022	Aantal vertrekkers 2022	Rekenkundige vervangingsnelheid
Binnenstad-Zuid	1.504	1.208	5,7 jaar
Binnenstad-Noord	2.427	1.957	6,2 jaar
Stationsdistrict	547	368	4,8 jaar
Leiden Noord	1.192	1.218	12,7 jaar
Roodenburgerdistrict	1.849	1.609	12,4 jaar
Zuidwest	1.728	1.407	11,8 jaar
Morsdistrict	1.431	930	8,0 jaar
Boerhaave	899	726	6,8 jaar
Merenwijk	614	661	23,0 jaar
Stevenshof	392	421	27,5 jaar
Leiden	12.608	10.547	10,1 jaar

Leiden is in zijn geheel een echte 'Stad van Aankomst'. Mensen komen naar Leiden om te studeren, om zich te vormen, of om werk te zoeken. Veel van die nieuwe bewoners zijn passanten, na enkele jaren vertrekken ze weer. Vaak naar andere kennissteden in binnen- of buitenland. Dat is zeker niet een kwestie van alleen studenten. De groei van het science complex en de verstedelijking zorgen voor een gestage instroom van kenniswerkers, expats, promovendi en ander - veelal jong - talent. Die toestroom van nieuwe bewoners is niet voorbehouden aan de binnenstad en de omgeving van het Bio Science Park

(Boerhaave). Vrijwel de hele stad is in beweging. De meeste wijken hebben een mobiliteit die vergelijkbaar is met andere kennissteden: Delft (9 jaar), Amsterdam (12 jaar), Groningen (12 jaar), Utrecht (12 jaar), Eindhoven (13 jaar). En dan rekenen we de binnenstedelijke verhuizingen niet eens mee (de snelheid zou anders nog een stuk hoger liggen).

De uitzondering zijn de Merenwijk en de Stevenshof. We kunnen ze ook wel typeren als 'wijken van bestemming'. Dit type wijken wordt bewoond door mensen die hun keuzes al hebben gemaakt en bijvoorbeeld een woonhuis willen voor een gezin, met daar omheen en stabiele, berekenbare omgeving. De vervangingsnelheid van de Merenwijk en Stevenshof is vergelijkbaar met die van Alphen (24 jaar), Zoetermeer (23 jaar), Dordrecht (21 jaar) of Apeldoorn (26 jaar). En voor de Merenwijk geldt nog eens dat de dynamiek voor een zeer belangrijk deel afkomstig is uit slechts twee buurten: de Slaaghwijk en Merenwijk centrum.

We maken het bruggetje naar de buurten. Zit die mobiliteit ook in de meest kwetsbare buurten van Leiden? We moeten het doen met minder cijfers maar daar zijn zeker aanwijzingen voor. We geven in de onderste tabel de woonduur weer in de vijftien meest kwetsbare buurten van Leiden.

	% volwassen inwoners < 10 jaar woonachtig op adres	% inwoners < 1 jaar op huidig adres
Slaaghwijk	50%	10%
De Kooi	64%	14%
Kloosterhof	42%	7%
Fortuinwijk-Noord	59%	13%
Hoge Mors	62%	15%
Schenkwijk	38%	7%
Pancras-Oost	78%	27%
Dobbewijk-Noord	49%	8%
Noorderkwartier	68%	14%
Boshuizen	56%	12%
Haagweg-Zuid	60%	12%
Gasthuiswijk	66%	14%

Meerburg	60%	11%
Merenwijk-centrum	69%	14%
Havenwijk-zuid	73%	17%
Leiden	62%	15%

We zien dat de woonduur in veel van deze buurten relatief kort is. Vaak geldt dat meer dan de helft van de bewoners minder dan 10 jaar op het huidige adres woont. En het aantal jaarlijkse nieuwkomers beweegt zich in de meeste gevallen tussen de 10 en 15%. De Stevenshof-buurten Kloosterhof en Dobbewijk zijn de uitzondering.

In het werkgebied van BuZz en andere sociale partners vinden dus veel verhuizingen plaats. Het gaat niet om kleine groepjes (bv. een paar studenthuishoudens) maar er is sprake van een brede dynamiek in de hele wijk. Een aanwijzing dat substantiële groepen kwetsbare bewoners een vorm van sociale mobiliteit doormaken.

We kunnen daarnaast op wijkniveau nagaan waar bewoners vandaan komen en waar ze naartoe gaan (voor een select aantal steden). We tellen de cijfers van de wijken met de meeste kwetsbare inwoners bij elkaar op om een globaal overzicht te krijgen. Opvallend is het hoge aantal nieuwkomers uit het buitenland in deze wijken, en het vertrek is dan weer veel vaker naar de omliggende regio en zuster-kennissteden. Je kan er een beweging in zien: de Leidse wijken zijn de landingsplaats waar veel nieuwkomers hun kennismaking met Nederland beginnen. En na enkele jaren gaan ze zich 'settelen' in de regio, Alphen of Zoetermeer. Of gaan ze op zoek naar nog meer – of andere – kansen in Amsterdam, Den Haag of Utrecht.

	Aantal nieuwkomers in Noord, Zuidwest, Mors en Merenwijk/Slaaghwijk	Aantal vertrekkers vanuit Noord, Zuidwest, Mors en Merenwijk/Slaaghwijk
Leidse regio ⁸	864	1.017
Randstedelijke kennissteden ⁹	672	800
Alphen en Zoetermeer	221	259
Overig Nederland	1.517	1.263
Buitenland	1.691	877
Totaal	4.965	4.216

⁸ Leiderdorp, Oegstgeest, Voorschoten, Zoeterwoude, Katwijk, Teylingen

⁹ Amsterdam, Den Haag, Delft, Rotterdam, Utrecht

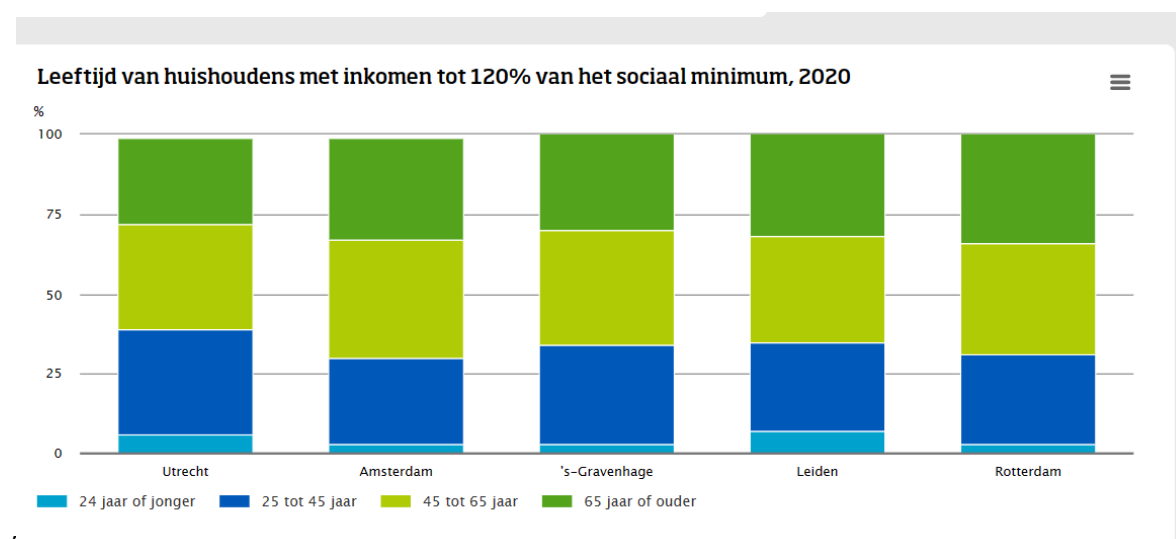
Een laatste tabel over de mobiliteit van diezelfde wijken. Het CBS heeft voor Leiden specifiek onderzoek gedaan naar de samenstelling van de verhuizers tot op wijkniveau. Daaronder ook een verdeling in drie inkomensklassen: laag, midden, hoog. De studenthuishoudens worden niet meegerekend. Wat blijkt: de dynamiek is vooral in de lagere inkomensgroep groot. Overigens is 'laag' in deze context relatief, daartoe behoren alle huishoudens die landelijk bij de 33% laagste inkomens behoren. Een vertrekkers met 'laag inkomen' kan al een behoorlijke stap in inkomen hebben gezet.

	Aantal nieuwkomers in Noord, Zuidwest, Mors en Merenwijk/Slaaghwijk	Aantal vertrekkers vanuit Noord, Zuidwest, Mors en Merenwijk/Slaaghwijk
Lage inkomens	1.400	2.200
Middeninkomens	1.100	1.000
Hoge inkomens	1.500	1.400
Onbekend inkomen	1.100	3000

2.3 Leeftijd

We proberen vat te krijgen op de verdeling in leeftijd binnen de kwetsbare populatie. Dat is met de gegeven statistiek niet eenvoudig. De meeste opleidings-, inkomens- en uitkeringsgegevens zijn niet goed uit te splitsen naar leeftijd. We doen het met de gegevens die er zijn.

Ten eerste de inkomensgegevens. Onderstaande figuur komt uit de CBS armoedescan met Leidse resultaten. Gegeven is de leeftijd van de hoofdkostwinner. De figuur laat zien dat de oudere leeftijdsgroepen zijn oververtegenwoordigd bij de minima-inkomens. De verdeling in Leiden wijkt nauwelijks af van die in de G4-steden.

Als we de leeftijdssamenstelling van de meest kwetsbare buurten erbij halen zien we dat er zowel vergrijsde buurten tussen zitten als zeer kinderrijke buurten. Groen gekleurd zijn de buurtresultaten met een positieve afwijking van meer dan 3% ten opzichte van het Leidse gemiddelde.

	0 – 12 jaar	13 – 17 jaar	18 – 26 jaar	27 – 39 jaar	40 – 54 jaar	55 – 70 jaar	70+
Slaagwijk	15%	9%	16%	16%	20%	16%	8%
De Kooi	12%	4%	16%	26%	17%	16%	9%
Kloosterhof	13%	6%	10%	16%	18%	24%	14%
Fortuinwijk- Noord	8%	4%	16%	21%	17%	16%	18%
Hoge Mors	11%	4%	15%	21%	17%	17%	15%
Schenkwijk	14%	5%	9%	15%	17%	27%	14%
Pancras-Oost	4%	3%	44%	21%	11%	12%	5%
Dobbewijk-Noord	11%	4%	9%	16%	15%	27%	18%
Noorderkwartier	12%	5%	16%	23%	19%	15%	9%
Boshuizen	9%	4%	22%	16%	15%	20%	14%
Haagweg-Zuid	15%	4%	12%	22%	19%	19%	10%
Gasthuiswijk	9%	3%	22%	20%	17%	16%	14%
Meerburg	12%	6%	11%	20%	21%	14%	16%
Merenwijk- centrum	3%	1%	9%	21%	12%	21%	34%
Havenwijk-zuid	5%	3%	20%	21%	17%	21%	13%
Leiden	11%	4%	20%	20%	17%	17%	11%

En tot slot geven we op de volgende pagina de buurten weer waar de meeste kinderen opgroeien in een huishouden met laag inkomen (120% WSM).

	Kinderen in huishouden 120% WSM		Kinderen in huishouden 120% WSM
Slaaghwijk	370	Lage Mors	105
De Kooi	250	Fortuinwijk-noord	70
Noorderkwartier	220	De Waard	70
Haagweg-zuid	175	Meerburg	55
Hoge Mors	160	Dobbewijk-zuid	55
Boshuizen	125	Roomburg	50

2.4 Sekseratio

De activiteiten van BuZz worden in de praktijk goed bezocht door vrouwelijke stadsbewoners. Dat is op zich een hoopvol teken. In de internationale praktijk van armoedebestrijding is een sleutelrol voor de vrouwen weggelegd. De vrouwen blijken veel beter dan hun seksegenoten in staat om stabiliteit te brengen in hun thuisklimaat: spaarzaamheid, investeren in opleiding, overwogen financiële keuzes, aandacht voor het welzijn van de kinderen. Zo ongeveer het grootste sociale programma ooit, het Braziliaanse 'Bolsa Familia', is er zelfs op gebouwd. De vrouwen kregen het geld overgemaakt op de huishoudrekening en de regie over de bestedingen, niet de mannen.

Leiden geldt in zijn geheel als 'vrouwenstad'. In de leeftijd tussen 18 en 64 jaar zijn er voor elke 100 mannen 107 vrouwen. In de jongere leeftijdscategorieën wordt die verhouding steeds schever. Van 18 tot en met 39 jaar gaat het om 112 vrouwen per 100 mannen, en tussen 18 en 26 jaar schiet de sekseratio naar 134 om 100. Het heeft zeker te maken met de studenten en met de aanwezigheid van veel zorg en onderwijs, sectoren met veel werkzame vrouwen. Maar het is ook een internationale trend. De vrouwen trekken massaal naar de steden om kansen te pakken, zich te laten scholen en de armoede en sociale controle achter zich te laten.

In de binnenstad komt de oververtegenwoordiging van vrouwen het sterkst tot uitdrukking, Maar ook in een aantal kwetsbare buurten zien we een schevere sekseratio: Slaaghwijk, Noorderkwartier, Schenkwijk. In de Mors en Zuidwest zien we op een aantal plekken weer meer mannen. Dat kan te maken hebben met locaties voor 'gescheiden personen', waar vaak de mannen gebruik van maken.

	Aantal vrouwen per 100 mannen, 18 – 64 jaar		Aantal vrouwen per 100 mannen, 18 – 64 jaar
Slaaghwijk	112	Noorderkwartier	108
De Kooi	101	Boshuizen	102
Kloosterhof	103	Haagweg-Zuid	98
Fortuinwijk-Noord	102	Gasthuiswijk	91
Hoge Mors	97	Meerburg	101
Schenkwijk	112	Merenwijk-centrum	82
Pancras-Oost	122	Havenwijk-zuid	111
Dobbewijk-Noord	100	Leiden	107

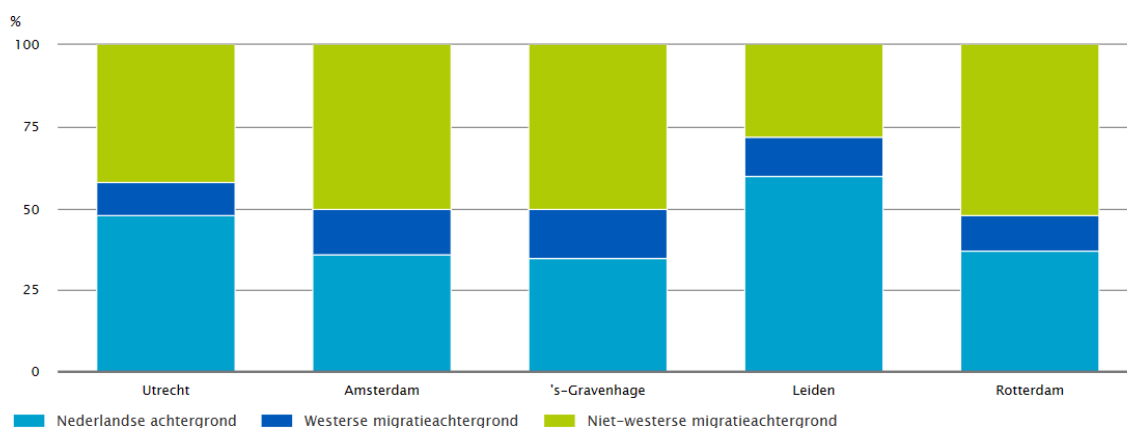
2.5 Nationaliteit/herkomst

Leiden is een internationaliserende stad. Dat heeft veel te maken met bewegingen op de arbeidsmarkt. Het Bio Science Park en kenniscluster barst zo ongeveer uit zijn voegen, het talent valt niet aan te slepen. Slechts een klein voorbeeld spreekt boekdelen, over het nieuwe bedrijf Bristoll Myers Squibb gaat rond dat ze momenteel 100 mensen per week aannemen. Per week, en dat voor één bedrijf. En het talent moet van steeds verder komen. Het onderscheid tussen expat en arbeidsmigrant wordt daarbij steeds diffuser. De 'expat' is al lang niet meer alleen de hoogbetaalde Amerikaan of West-Europeaan die een woning krijgt toegewezen en gebruik kan maken van eigen voorzieningen (internationale school, internationale kinderopvang, eigen sportfaciliteiten). De meeste expats verdienen 'normale' salarissen en melden zich bij de reguliere scholen, kinderopvangcentra en sportclubs. En veel arbeidsmigranten maken weer de stap naar boven door goed te sparen, zich te scholen en een eigen bedrijf te beginnen. En dan hebben we nog de groep statushouders met een zeer verschillend profiel, van analfabete Afrikaanse vluchtelingen tot de hoogopgeleide ict-ers en artsen uit Oekraïne en Iran. Misstanden zijn er overigens nog genoeg, zeker in de behandeling van arbeidsmigranten heeft Nederland een beroerde reputatie.

Punt is dat de internationalisering een rode draad zal blijven in de verdere ontwikkeling van de stad. En die gaat de stad zowel veel welvaart opleveren als nieuwe 'kwetsbare inwoners'.

In onderstaande figuur uit de Armoedescan van CBS kijken we naar de migratieachtergrond van huishoudens met een laag inkomen. We vergelijken de Leidse cijfers met een aantal referentiesteden. Het aandeel van de autochtone 'Hollanders' is het grootst (60%), in tegenstelling tot de nog internationalere grote steden. Over de jaren zien we wel een kleine verschuiving naar meer internationale minima-inkomens.

Migratieachtergrond van huishoudens met inkomen tot 120% van het sociaal minimum, 2020

We geven in de onderste tabel de snelst groeiende internationale groepen weer. Gegeven is het aantal bewoners met een migratieachtergrond in 2010 en 2022. Dat is inclusief de kinderen van in het buitenland geboren ouders. In de rechterkolom geven we het percentage '1^e generatie' migranten weer.

	2010	2022	% geboren in buitenland
1. Curaçao	0	947	48%
2. Syrië	133	1.017	85%
3. Polen	670	1.313	77%
4. Italië	737	1.379	74%
5. China	605	1.182	81%
6. Spanje	408	844	74%
7. Rusland	19	412	75%
8. Duitsland	2.162	2.497	48%
9. Verenigd Koninkrijk	1.344	1.669	64%
10. Frankrijk	650	973	65%
11. India	231	533	81%
12. Marokko	5.127	5.428	45%
13. Griekenland	279	540	84%

14. Oekraïne	8	263	76%
15. Roemenië	152	391	82%
16. Brazilië	176	441	73%
17. Bosnië-Herzegovina	1	217	64%
18. Verenigde Staten	712	924	70%
19. Aruba	40	237	57%
20. Iran	501	691	79%
21. Irak	455	621	65%
22. Portugal	132	285	77%
23. Afghanistan	335	476	67%
24. Ethiopië	214	347	65%
25. Eritrea	24	127	82%
26. Zuid-Afrika	241	341	62%

De veelkleurigheid van de groep internationals neemt alleen maar toe. Herkomstlanden met een historisch bepaalde connectie met Nederland zakken wat weg (Turkije, Indonesië, Suriname, Marokko). Nieuwe groepen zijn in opkomst. Vluchtelingen uit Syrië, Oekraïne, Irak, Afghanistan, Ethiopië en Eritrea. Arbeidsmigranten uit Polen en Roemenië. En kenniswerkers uit Italië, China en India. Al valt het onderscheid bij steeds meer herkomstlanden niet meer goed te maken. Denk aan Polen, waar ook steeds meer hoger opgeleide jongeren als kenniswerker hun kansen grijpen in West-Europa. Of de groei vanuit Rusland, een kwestie van arbeidsmigratie, specifieke kenniswerkers of vluchtelingen van het autocratische regime?

En administratieve wijzigingen spelen ook een rol. Russen en Oekraïners geboren vóór 1991 werden tot voor kort gerekend onder de groep Sovjetunie (net als Esten, Letten, Kazachen en vele andere internationale groepen). De groei tussen 2010 en 2022 is dus deels het effect van een administratieve toerekening. Hetzelfde geldt voor oud-inwoners van Joegoslavië (zie de groei van Bosnië) en de Nederlandse Antillen (Curaçao, Aruba).

Een internationale achtergrond is in Leiden gezien die veelzijdigheid (kenniswerkers, arbeidsmigrant, vluchtelingen) een steeds minder goede voorspeller van kwetsbaarheid. Ter illustratie, de buurt met de meeste buitenlandse paspoorthouders is het welvarende Houtkwartier gevolgd door Pesthuiswijk (de torens op het science park) en het

Stationsgebied. Echt goede cijfers over opleiding, inkomen en regelingen met uitsplitsing naar herkomst zijn – op bovenstaande algemene figuur – ook niet echt beschikbaar.

Om toch enige indruk te krijgen van de herkomst van de 'kwetsbare inwoners' kijken we weer naar de cijfers van de 15 meest kwetsbare buurten. We zien over de hele linie het internationale karakter van Leiden terug. De drie Stevenshof buurten zijn een kleine uitzondering.

	% inwoners met buitenlandse nationaliteit	% inwoners met buitenlandse herkomst
Slaagwijk	11,7%	59%
De Kooi	11,3%	41%
Kloosterhof	5,4%	19%
Fortuinwijk-Noord	12,7%	41%
Hoge Mors	16,1%	42%
Schenkwijk	3,8%	18%
Pancras-Oost	25,0%	40%
Dobbewijk-Noord	7,9%	28%
Noorderkwartier	13,4%	45%
Boshuizen	8,3%	39%
Haagweg-Zuid	10,8%	45%
Gasthuiswijk	9,8%	36%
Meerburg	8,6%	32%
Merenwijk-centrum	12,5%	32%
Havenwijk-zuid	12,2%	35%
Leiden	13,1%	34%

Op landelijk niveau zijn meer cijfers beschikbaar die ingaan op onderwijsniveau, arbeidsparticipatie en regelingengebruik van mensen met een migratieachtergrond. En uit de factsheet statushouders van Divosa en het CBS onderzoek Asiel en Integratie is weer veel informatie over de specifieke groep statushouders beschikbaar. We beperken ons tot een selectie van conclusies uit de vele rapporten en tabellen die voor de Leidse context interessant zijn.

- De arbeidsparticipatie van migranten is nog altijd lager dan het Nederlandse gemiddelde. Het zijn vooral de 1e generatie migranten die minder vaak actief zijn op de arbeidsmarkt. Maar het verschil wordt binnen één generatie helemaal ingelopen. De kinderen van de migranten (de 2e generatie) hebben zelfs een hogere arbeidsparticipatie dan het Nederlandse gemiddelde.
- Ook in termen van opleidingsniveau maken de migranten binnen een generatie flinke inhaalsprongen. De deelname aan het hoger onderwijs (hbo en wo) is onder jongeren met een migratieachtergrond zelfs hoger dan dat van hun Nederlandse leeftijdsgenoten. De vrouwen nemen daarbij het voortouw, circa 50% van de 18 tot 25 jarigen studeert aan een hbo of universiteit ten opzichte van 40% bij de mannen.
- De statushouders behoren over het algemeen tot de meer kwetsbare inwoners gezien onderwijsniveau, arbeidsparticipatie en inkomensniveau. Maar ook hier zijn bemoedigende signalen over te vermelden. Zo neemt de arbeidsparticipatie van de statushouders toe. Circa één derde van de statushouders die sinds 2014 in Nederland zijn is nu aan het werk. Daar staat tegenover dat het aantal geslaagden voor het inburgeringsexamen stagneert. Steeds meer statushouders krijgen een ontheffing van de inburgeringsplicht (21%), bijvoorbeeld vanwege lichamelijke of geestelijke problematiek.

2.6 Typologie van sociaal-economisch kwetsbare groepen

We sluiten dit cijferrapport af met een kwalitatieve duiding van de groep 'kwetsbaren'. We maken daarbij gebruik van een typologie, die we in 2021 met de BuZZ medewerkers hebben doorgenomen in een speciale leergang.

In de jaren tachtig - tijdens de de-industrialisering - konden grote groepen werkzoekenden samengesteld worden die min of meer in hetzelfde schuitje zaten. Bijvoorbeeld uittrekters uit een laagopgeleid metaalberoep die moesten worden omgeschoold. De toenmalige Centra Vakopleiding (CVV) - de vaste opleidingsinstituten van de publieke arbeidsbureaus - met hun maatwerk methodiek van Hoofdelijk Versnelde Scholing telden in sommige regio's duizenden deelnemers per jaar.

In de hoogconjunctuur van de jaren negentig zijn die grote groepen verdwenen. En ook de infrastructuur is goeddeels weg (er zijn geen arbeidsbureaus en CVV's meer). Het gaat eigenlijk al een jaar of twintig om het 'granieten bestand': kleine groepen of zelfs enkelingen die voor hun inkomen afhankelijk zijn van een uitkering.

Tijdens de crisis van 2009 kwamen er weer veel nieuwe profielen onder de uitkeringsgerechtigden bij. Sindsdien lijkt de groep 'aan de onderkant' weer diverser te zijn

geworden. We geven hieronder een 'educated guess' van hoe die groep er in zijn diversiteit uitziet. Het is een inhoudelijke typologie, los van het type uitkering. We geven bij elke groep een aanwijzing van wat er nodig is om weer aan betaald werk te kunnen komen of de positie te verbeteren.

Omschrijving	Perspectief
<i>De echte vangnetter</i>	De werkloze die feitelijk 'between jobs' is. Geen actie nodig.
<i>De oudere vangnetter</i>	Bij ouderen die hun baan verliezen zijn tenminste twee complicaties. Ten eerste: ze zijn overvallen, rancuneus, weinig bereid tot actie. Ten tweede: het salarisniveau waaraan ze gewend zijn kan een nieuwe baan in de weg zitten. Aan de orde zijn trainingen om het perspectief helder te krijgen.
<i>Werkende armen</i>	Gezinnen die met vloed van laagbetaalde en tijdelijke banen de eindjes aan elkaar knopen en levenslang buiten de uitkering blijven. Is maatschappelijk risico vanwege lage levenskwaliteit voor henzelf en gebrekkig opvoedingsmilieu voor hun kinderen. Remedie: altijd kwalificatieversterkende trajecten onder aandacht blijven brengen.
<i>Slachtoffers van eigen mispercepties</i>	Mensen met incurante studies en verkeerde verwachtingen van de maatschappelijke waardering voor hun talent. Mensen met verkeerd geplande 'sabbaticals'. Mensen met sektarische (politieke) profielen op sociale media. Correct zelfbeeld is onderdeel van '21st century skills'.
<i>Met werkloosheid bedreigden</i>	In de jaren tachtig en negentig was er een grote greep werknemers in bedrijven met een onzeker perspectief, bijvoorbeeld verouderde industrie. Voor hen was preventieve scholing mogelijk. Wellicht is er nog steeds vraag naar preventieve scholing (bijvoorbeeld een BBL op niveau 3 en 4), al is er nu niet meer een kwetsbare sector aanwijsbaar.
<i>Schijnzelfstandigen</i>	Casuïstiek komt met name uit de bezorgdiensten. Remedie: minimumtarieven.
<i>Personen met een lichte verstandelijke beperking</i>	Combinatie van geoefendheid in een beperkt aantal werkzaamheden met een vorm van loonkostensubsidie kan deze groep alsnog aantrekkelijk maken voor de arbeidsmarkt.
<i>Personen met een ernstige verstandelijke beperking</i>	Volledig beschutte werkplek in een sociale werkplaats.
<i>Beperkende neurologische aandoening</i>	Lijkt qua verschijningsvorm op het type 'lichte verstandelijke beperking'. Combinatie van geoefendheid met loonkostensubsidie kan leiden tot positieversterking.
<i>(Ex-)ggz cliënten</i>	De bezuinigingen op de ggz in de crisisjaren lijken tot een instroom van ex-clieënten in de bijstand te hebben geleid.
<i>Schuldenproblematiek</i>	Een schuldpositie wordt steeds meer een definiërende factor voor een kwetsbare groep: het leven is geen totale wanorde, maar de optelsom van schuld plus werkloosheid plus verslaving plus isolement of wat dan ook leidt tot een crisis. Vroegtijdige signalering – bijvoorbeeld via een betalingsachterstand bij de zorgverzekering – met een traject voor

	schuldsanering lijkt een effectieve aanvliegroete om weer stabiliteit te brengen.
<i>Eerste generatie migranten en blijvers uit tweede generatie</i>	In groot deel van de eerste generatie is nooit goed Nederlands geleerd en heeft het aan 'blijf-aspiraties' ontbreken. Mogelijk is het nu te laat om daar nog iets aan te doen. Mede door gezinsvorming via 'import', is ook de tweede generatie vaak nog geïsoleerd. Wordt een afweging: tijd uitdienen of toch ingrijpen? Voor zover te overzien, is het automatisch 'blijven hangen' bij de derde generatie verdwenen.
<i>Uitgebuite arbeidsmigranten</i>	Er zijn ongeveer 350.000 Poolse arbeidsmigranten (waarvan de helft nog heen en weer reist). Daar komen de andere nationaliteiten nog bij. Hun arbeidsvoorwaarden en vestigingscondities zijn vaak slecht. Voor het uitkeringsvolume betekenen ze weinig, maar er tekent zich wel een nieuw soort 'lompoproletariaat' af.
<i>Hooggeschoolde statushouders</i>	Er komen voortdurend signalen van hooggeschoolde statushouders dat de weg naar werk veel te lang is. Het is zoeken naar versnelling, om 'hospitalisering' te voorkomen.
<i>Laaggeschoolde statushouders</i>	Verlaging drempels naar arbeidsmarkt, mogelijkheden scheppen voor informele arbeid.
<i>Jeugddelinquenten.</i>	Gevangenisstraf op jonge leeftijd gaat vaak samen met afkomst uit een gebroken gezin, drugs, afgebroken schoolopleiding. Re-integratieplannen maken in samenwerking met reclassering.
<i>Vrouwelijke school drop-outs en tienermoeders</i>	Vroeg of laat willen ze hun leven op orde hebben en beginnen ze plannen te maken. Maar dan is een lang kwalificatietraject - en stabilisatietraject nodig.
<i>Levensincidenten (echtscheiding, onverwerkte rouw).</i>	Traditioneel treft een echtscheiding niet-werkende vrouwen veel harder. Groep neemt in omvang af, maar zal er altijd blijven. Rust verschaffen, maar tegelijk beginnen over kwalificatie.
<i>Kampers</i>	De woonwagenkampen zijn mogelijk de laatste vindplaatsen van overerfbare armoede in Nederland.

Bijlage 1 – Kwetsbare inwoners op buurtniveau

	Wijk ¹⁰	% bewoners zonder startkwalificatie	% huishoudens met inkomen tot 120% WSM	% bijstandsgerechtigden
Slaaghwijk	ME	39%	27,1%	11,8%
De Kooi	N	34%	21,7%	7,3%
Kloosterhof	STE	31%	8,9%	1,6%
Fortuinwijk-Noord	ZW	31%	20,8%	6,1%
Hoge Mors	MO	30%	20,5%	6,6%
Schenkwijk	STE	30%	6,7%	2,3%
Pancras-Oost	B-N	29%	16,2%	2,6%
Dobbewijk-Noord	STE	29%	19,9%	4,4%
Dobbewijk-Zuid	STE	28%	9,6%	2,5%
Noorderkwartier	N	27%	22,7%	7,3%
Boshuizen	ZW	26%	17,6%	5,1%
Roomburg	RO	24%	6,1%	1,7%
Haagweg-Zuid	ZW	24%	22,9%	8,9%
Lage Mors	MO	23%	13,5%	3,7%
Gasthuiswijk	ZW	22%	18,4%	5,2%
Meerburg	RO	22%	19,0%	6,9%
Merenwijk-centrum	ME	21%	24,6%	7,0%
De Waard	B-N	21%	12,8%	4,3%
Fortuinwijk-Zuid	ZW	19%	11,4%	5,0%
Tuinstadwijk	RO	19%	14,5%	2,7%
Leiden gemiddeld		19%	14,0%	
Havenwijk-zuid	B-N	17%	21,0%	5,1%
Oostvliet	ZW	16%	10,9%	0%
Transvaal	MO	16%	18,5%	3,5%
Havenwijk-noord	B-N	16%	15,0%	4,2%
Leedewijk-zuid	ME	15%	1,4%	0%
Raadsherenbuurt	BO	15%	4,4%	0%
Haagweg-noord	ZW	14%	12,9%	2,9%
Noordvest	B-N	14%	16,8%	5,6%
Houtkwartier	BO	14%	11,8%	3,5%
Leedewijk-Noord	ME	14%	3,6%	0,6%
Pieterswijk	B-Z	14%	9,4%	0,4%
Zijlwijk-noord	ME	13%	3,8%	0,8%
Professorenwijk-west	RO	13%	9,3%	2,4%
Rijndijkbuurt	RO	13%	9,2%	1,7%
Levendaal-west	B-Z	12%	11,8%	2,3%
Zijlwijk-zuid	ME	11%	1,5%	0%
Vreewijk	ZW	10%	7,1%	0,6%
Professorenwijk-oost	RO	10%	3,8%	0%
Burgemeesterswijk	RO	9%	2,1%	0%
Cronestein	RO	9%	14,7%	2,0%
Marewijk	B-N	9%	12,7%	2,3%

¹⁰ B-Z = binnenstad-zuid, B-N = binnenstad-noord, STA = stationsdistrict, N = noord, RO = roodenburgerdistrict, ZW = zuidwest, MO = morsdistrict, BO = boerhaave, ME = merenwijk, STE = stevenshof

Groenoord	N	8%	6,2%	0,8%
Academiewijk	B-Z	8%	13,1%	0,7%
D'Oude Morsch	B-N	8%	15,6%	2,7%
Stationskwartier	STA	8%	7,5%	1,5%
Vogelwijk	BO	8%	3,6%	0%
De Camp	B-N	7%	13,9%	1,1%
Levendaal-oost	B-Z	7%	15,8%	2,0%
Pancras-west	B-N	5%	10,5%	1,0%
Molenbuurt	B-N	4%	9,3%	0%
Pesthuiswijk	BO	2%	8,0%	0,5%
Waardeiland	RO	n.b.	2,3%	0%